

Izvorni znanstveni članak
Prihvaćeno: 26. lipnja 2020.

doc. dr. sc. Ivana Visković

Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet
iviskovic@ffst.hr

Jelena Topić, mag. praesc. educ.

Dječji vrtić „Biokovsko zvonce“ Makarska
jelenatopic.19@gmail.com

TRADICIJSKA IGRA I SUVREMENI KURIKULUM – MIŠLJENJE RODITELJA I ODGAJATELJA³

***Sažetak:** Promjene socijalnih interakcija u suvremenom društvu ograničavaju prijenos tradicijske igre kao značajnog segmenta kulturne nematerijale baštine. Pretpostavlja se da bi uvođenje tradicijske igre u institucionalni RPOO doprinjelo njenom očuvanju. Ispitano je mišljenje odgajatelja i roditelja djece rane i predškolske dobi o važnosti i svrhovitosti primjene tradicijske igre u odgojno-obrazovnom procesu. Važnost tradicijske igre značajnije procjenjuju ispitanici starije nego mlađe životne dobi, te visokoobrazovani nego niže-obrazovani ispitanici. Mjesto odrastanja ispitanika povezano je s procjenom ograničenja tradicijske igre. Procjena igre na otvorenom bez nadzora odraslih pozitivno korelira s procjenom zaokupljenosti djece virtualnim svijetom. Provedba akcijskih istraživanja o mogućnosti implementacije tradicijske igre uz longitudinalna istraživanja dječjeg razvoja, moguće bi ukazala na važnost tradicijske igre.*

***Ključne riječi:** dijete rane i predškolske dobi, doprinos, igra na otvorenom, međugeneracijski prijenos, nematerijalna kulturna baština, ograničenja*

UVOD

Igra je iskaz socijalnog iskustva djece, kulture zajednice i prostorno-materijalnih uvjeta (Lindon, 2001; Visković i sur., 2019). Potiče razvoj dječje osobnosti – kreativnosti, maštovitosti, motoričkih, senzomotoričkih i komunikacijskih sposobnosti, ustrajnosti, samopouzdanja i pozitivne slike o sebi (Duran, 2001; Mahmutović, 2013; Klarin, 2017; Visković, 2016). Rajić i Petrović-Sočo (2015) tumače dječju

³ Rad pod naslovom *Tradicijska igra u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju* diplomski je rad obranjen 2019. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu, na Odsjeku za rani i predškolski odgoj, pod mentorstvom doc. dr. sc. Ivane Visković.

igru kao istraživački i razvojni poticaj koji zrcali njihove želje, razmišljanja i emocionalne doživljaje. Igra je optimalan način učenja i razvoja socijalnih, spoznajnih i prirodoslovno-matematičkih kompetencija te inicijativnosti i poduzetnosti (Wu i sur., 2012; Fisher i sur., 2013). Kroz igru dijete razvija prosocijalna i skrbna ponašanja, empatiju i altruizam te emocionalnu regulaciju (Jurčević-Lozančić, 2016; Milošević, 2018). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NKRPOO, 2014) zagovara dječju igru kao jedan od načina učenja, istraživanja i konstruktivnog rješavanja problemskih situacija.

Globalne gospodarske promjene i posljedično promjene kulture zajednice uzrokovale su promjene dječje igre i igračaka, igrovnog okruženja i vremena igre te načina uključenosti odraslih u dječju igru (Klemenović, 2013). U ne tako davnoj prošlosti djeca su se prvenstveno igrala na otvorenim prostorima, u društvu svojih vršnjaka, s neoblikovanim i prirodnim materijalom (Spajić Vrkaš, 1996). Oprečno tome, današnje generacije sve se češće igraju individualizirano, u zatvorenim prostorima, najčešće u obiteljskom domu, manipulirajući proizvodima moderne tehnologije (Balci i Ahi, 2017).

Igra, prvenstveno motorička, potiče motorički razvoj – finu motoriku i okulomotoriku, osnovne oblike kretanja, ravnotežu, koordinaciju, snagu i brzinu (Bastjančić i sur., 2011). Istodobno, aktivna igra oslobađa dijete od napetosti, opušta ga te doprinosi razvoju koncentracije (Pihač, 2011). Razigranost i veća motorička aktivnost djece u prvoj godini života korelira s boljim motoričkim sposobnostima u kasnijim razdobljima (de Campos i sur., 2010). Stavovi odraslih uz koje dijete odrasta odražavaju se na dječju igru i razvoj motoričkih sposobnosti djece (Trawick-Smith, 2018). Igru u prirodi te na otvorenom prostoru odrasli često poistovjećuju s rizičnom igrom (Schepers i Liempd, 2010). Iako odrasli prepoznaju važnost igre na otvorenom, njihovi strahovi (od ozljeda djece, prometa, nepoznatih osoba) te nepovjerenje u dječje mogućnosti i sposobnosti često su ograničavajući čimbenici (Prott, 2010; Veitcha i sur., 2010). Ograničavanje djeteta narušava njegovu autonomiju te mu uskraćuje mogućnost vježbanja i istraživanja vlastitih mogućnosti (Tomljanović, 2012). Aktivna vanjska igra sve je rjeđe zastupljena, pa pojedina istraživanja nalaze da djeca provode više vremena pred ekranima nego u aktivnoj vanjskoj igri (Myers i sur., 2015). Istodobno se zanemaruju suradnika i skrbna ponašanja te međusobno uvažavanje u korist konzumerizma (Miliša i Spasenovski, 2017).

Izloženost djece masovnim medijima redefinira dječju igru i oblike učenja (Labaš i Marinčić, 2016). Posljedično ima utjecaj na formiranje vrijednosti, stavova, mišljenja, navika i ponašanja djece (Visković i Višnjić Jevtić, 2017). Neprimjerena i prekomjerna izloženost djece medijima narušava njihovu pozornost, verbalnu komunikaciju, socijalizaciju (Klarin 2017), a može potaknuti i sklonost nasilnom ponašanju (Bilić, 2010; Labaš i Marinčić, 2018). Istraživanje

Blanuše Trošelj i Sriće (2014) o utjecaju medija uočava prijenos medijskih sadržaja, likova i odnosa, ali i artefakata na igru djece rane i predškolske dobi.

Izloženost medijima, konzumerizam i strahovi odraslih rezultiraju nizom ograničenja dječjoj igri na otvorenom. Igra je sve češće individualna i sve manje pokretna. Posljedično su učestalije zdravstvene poteškoće: fizičke (pretilost, dijabetes) i mentalne (dezorganiziranost, loša koncentracija, nisko samopouzdanje) (Mårtensson, 2010; Trawick-Smith, 2018).

TRADICIJSKA IGRA

Kulturu je moguće tumačiti kao način življenja pojedinca, zajednice ili društva. Obuhvaća skup znanja, vrijednosti, vjerovanja, opažanja, stajališta i normi koji se iskazuju putem običaja, rituala, jezika, načina komunikacije, ponašanja te materijalnih artefakata pripadnika zajednice (Spajić Vrkaš, 2009). Tradicija označava međugeneracijski prijenos pojedinih aspekata kulture, iskustva i kulturne stečevine (Hrvatska enciklopedija, 2020). Tradicija kao kulturno nasljeđe prenosi se odgojem, razvojem i oblikovanjem specifičnog načina života određene zajednice te usmenom ili pismenom predajom i primjenom (Matasović i sur., 2003). Proces globalizacije, migracije i širenje masovnih medija vodi ka stvaranju svjetske globalne kulture uz zatiranje različitosti kultura pojedinih zajednica (Cifrić, 2007; Jagić i Vučetić, 2012). Opravdano je zato zagovarati očuvanje vlastitog kulturnog identiteta (Korbar-Moler i sur., 2011; Jagić i Vučetić, 2012).

Tradicijska igra egzistira kao jedan od izraza kulturnog identiteta i načina prijenosa kulturnih elemenata – vrijednosti, normi, jezika, ponašanja i artefakata (Visković, 2020). Prenosi se međugeneracijski, ali se, baš kao i tradicija, modificira socijalnim i prostorno-materijalnim kontekstom. Iako se sadržajno i nazivljem može razlikovati zavisno od podneblja u kojem se razvijala, temeljne postavke i vrijednosti pojedine tradicijske igre mogu biti identične za sve narode i zajednice (Estes, 2019).

U ne tako davnoj prošlosti djeca su se igrala skrivajući se od odraslih (Kožić, 1980; Kunac, 2007). Uglavnom su se igrala u prirodi, najčešće manipulirajući prirodnim i neoblikovanim materijalom (Matoković, 2003). Vrsta i sadržaj igara bila je povezana s godišnjim dobom – raspoloživim prostorom i prirodinama kao igračkama. Igra je bila determinirana spolom i dobi djece. Miješanje djece različitih spolova bilo je neprihvatljivo, najčešće zbog religioznih stavova roditelja (Kunac, 2007). Djeci koja su se igrala igara namijenjenih drugom spolu, dodjeljivana su pogrдна imena čime su postajali predmet izrugivanja (Spajić Vrkaš, 1996). Poslije Drugog svjetskog rata, promjenom društvene svijesti, postupno se gube stroge podjele prema spolu, a razvija se zajednička igra djece. Odvojena igra prema spolu djece danas nije posljedica običaja nego osobnog izbora (Kovačević i Opić, 2014). Istodobno, razlike u igrama prema uzrastu zadržale su se, djelomično, do danas (Kožić, 1980; Kunac, 2007).

Svaka tradicijska igra ima specifična pravila čije je prihvaćanje i usvajanje neophodno za sudjelovanje u igri. Dok su neka od pravila bila osnovna i nepromjenjiva, pojedine tradicijske igre sadržavale su dogovorena ponašanja koja su bila prilagođena trenutnim specifičnostima, potrebama, željama i mogućnostima sudionika (Duran, 2001). Kovačević i Opić (2014) naglašavaju kako su igrači u tradicijskim igrama usmjeravali značajnu pozornost na pravila i djelovanje sukladno njima. Bez obzira na izvornost, pravila su se trebala poštovati. Posljedica kršenja pravila bila je isključivanje iz igre. Djeca su tako već od najranijeg dodira s pojedinom igrom uočavala značajnost poštovanja pravila i mogućnost dogovaranja što je bilo polazište daljnjeg spontanog učenja društvenih normi potrebnih za primjereno funkcioniranje u zajednici (Kovačević i Opić, 2014). Tradicijska igra je tako bila alat prijenosa osnovnih vrijednosti, društvenih normi i prihvatljivih ponašanja, načina distribucije moći i rješavanja problemskih situacija (Visković, 2020). Iako se nazivi i načini igre mogu razlikovati zavisno od kulture u kojoj se razvila, tradicijska igra uvijek prenosi temeljne kulturne odrednice (Pavlušec, 2017; Estes, 2019). Gotovo svaka tradicijska igra promiče zajedništvo, suradnju i povezanost među djecom. U suvremenom društvu igra je sve češće individualizirana i socijalno siromašna te sve rjeđe susrećemo djecu u zajedničkoj igri na otvorenom (Margetić, 2009; Kovačević i Opić, 2014; Vasileva i sur., 2018).

Analiza tradicijske igre ukazuje na manjkavost gotovih igračkaka (Spajić Vrkaš, 1996). Prirodni i neoblikovani materijali koje su djeca pronalazila u prirodi: kamenčići, štapovi, šišarke, granje, šiblje, drvo, trstika i slično, bile su prvotne dječje igračke (Kožić, 1980). Hrana je bila dragocjena te je tek rijetko bila igračka, primjerice kesteni, orasi i bademi. Svi ti materijali pružali su djeci mogućnosti razvoja imaginacije (Korbar-Moler i sur., 2011; Klemenović, 2013). Svoje igračke djeca su znala samostalno ili uz pomoć roditelja izrađivati od ostataka obrađenog drva, tkanina, konca, dugmadi, čarapa, konopa ili vune. Zbog neimaštine, navedenih materijala, a posljedično i igračkaka, bilo je jako malo (Spajić Vrkaš, 1996). Upisom umijeća izrade drvenih igračkaka na području Hrvatskog zagorja, koja se zadržala sve do danas, na UNESCO-ovu *Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva* 2009. godine, potvrđena je njihova vrijednost i na globalnoj razini (Biškupić Bašić, 2013).

Tradicijska igra nudi djetetu priliku za otkrivanje i istraživanje prirode i kulture zajednice te osobnih mogućnosti (Pulkkinen, 2008; Vasileva i sur., 2018). Nažalost, u suvremenom društvu tradicijske igre, poglavito zajedničke igre u prirodi, sve su manje zastupljene. Kovačević i Opić (2014) kao moguće razloge iščezavanja tradicijske igre navode promjene načina života te pojavu sve veće otuđenosti među pripadnicima zajednice. Ipak, pojedina istraživanja (Kovačević i Opić, 2014; Trajković i sur., 2018) ukazuju na mogućnost primjene i značajnost tradicijske igre u suvremenom kurikulumu, kako za samo dijete, tako i za cjelokupno funkcioniranje zajednice.

METODOLOGIJA

CILJ ISTRAŽIVANJA

Ovaj rad je prikaz nalaza empirijskog istraživanja mišljenja i stavova odgajateljica i roditelja djece predškolske dobi o značajnosti tradicijske igre. Cilj istraživanja je steći uvid u mišljenje ispitanika, roditelja i odgajatelja, o važnosti, svrhovitosti, ograničenjima i primjenjivosti tradicijske igre u odgojno-obrazovnom procesu. Poznavanje percepcije dionika procesa može biti prediktor promjena. Temeljem teorijske analize dostupne literature pretpostavlja se da:

H_0 : Postoji statistički značajna povezanost statusa ispitanika (dobi, obrazovanja i mjesta odrastanja) s procjenom različitih aspekata tradicijske igre (važnosti, ograničenja i doprinosa odgojno-obrazovnom procesu).

H_1 : Pretpostavlja se da nema statistički značajne razlike mišljenja poduzoraka o aspektima igre u institucionalnom kontekstu RPOO.

H_2 : Pretpostavlja se statistički značajna povezanost procjene ispitanika o igri na otvorenom i zaokupljenosti djece virtualnim svijetom.

UZORAK

Prigodnim uzorkom je obuhvaćeno 124 ispitanika od čega 51 odgajateljica (41,5% uzorka) te 72 roditelja djece predškolske dobi, uključenih u Dječji vrtić „Biokovsko zvonce“ u Makarskoj. Samo 12,9% (N=16) su muškarci (očevi). Sudjelovanje u istraživanju je bilo dragovoljno, uz zajamčenu anonimnost. Prosječna dob ispitanika u uzorku je 38,97 godina (SD=8,31) u rasponu od 24 do 60 godina starosti. Dob majki je u rasponu od 25 do 53, očeva od 29 do 46, a odgajatelja od 24 do 60 godina starosti. Na području Makarskog primorja odraslo je 66,1% ispitanika (f=82), 12,1% ispitanika u uzorku (f=15) odraslo je u Dalmatinskoj zagori, dok su ostali ispitanici (f=27, 21%) odrasli negdje drugdje.

Tablica 1. Razina obrazovanja ispitanika u uzorku

poduzorak f - %	SSS	VŠS i prvostupnici	VSS i mag. struke	ukupno
majke	27 48,2%	16 28,6%	13 23,2%	56 45,1%
očevi	6 46,2%	8 61,5%	2 15,4%	16 12,9%
odgajateljice	-	39 75%	13 25%	52 41,9%
ukupno	33 26,6%	63 50,4%	28 23%	124 100%

INSTRUMENT ISTRAŽIVANJA

Upitnik mišljenja odgajatelja i roditelja djece predškolske dobi o značajnosti tradicijske igre u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju (UP-MORTI) konstruiran je za potrebe istraživanja, temeljem analize relevantne literature. Sadržava 7 nezavisnih i 5 zavisnih varijabli (36 čestica). U uvodnom dijelu sudionicima je pojašnjena svrha istraživanja i zajamčena anonimnost. Za procjenu iskaza korištena je petostupanjnska Likertova skala s nultom točkom, pri čemu 1 znači *nema nikakvu važnost* ili *uopće se ne slažem*, a 5 *iznimno značajno* ili *sasvim se slažem*. Ispitanici su imali mogućnost dopune iskaza ili argumentiranja.

Pouzdanost instrumenta utvrđena je primjenom Cronbach's Alpha i za cijeli instrument iznosi $\alpha = ,82$ što je prihvatljivo za ovakvu vrstu istraživanja. Za podskalu procjene značajnosti tradicijske igre iznosi $\alpha = ,85$, za podskalu procjene ograničavajućih čimbenika primjene tradicijskih igara u suvremenom društvu iznosi $\alpha = ,82$, dok za podskalu procjene promjena koje bi doprinijele kvaliteti odgojno-obrazovnog rada u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja iznosi $\alpha = ,81$.

TIJEK ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno u ožujku 2019. godine. Sakupljeni podaci obrađeni su primjenom statističkog programa *Statistical Program for Social Scientists 20 (SPSS20)*. Za potrebe opće deskripcije izračunate su mjere centralne tendencije (aritmetička sredina, mod) i mjere raspršenja (standardna devijacija, frekvencije). Korelacija je razmatrana preko Pearsonovog koeficijenta korelacije, a *t-testom* i jednosmjernom analizom varijance ANOVA istražena je značajnost procjene prema poduzorcima.

REZULTATI I RASPRAVA

Kao najznačajniju vrijednost tradicijske igre, ispitanici (cijeli uzorak) ističu *poticaj cjelokupnom dječjem razvoju* ($M=4,73$; $SD=0,58$). Kao značajne ishode tradicijskih igara vrednuju *promicanje tradicijskih vrijednosti* ($M=4,58$; $SD=0,54$), *poticanje djece na korištenje prirodnih materijala* ($M=4,58$; $SD=0,59$) te *očuvanje materinskog jezika* ($M=4,51$; $SD=0,73$). Za ove iskaze nijedan ispitanik nije izrazio negativnu procjenu važnosti. Iz obrađenih podataka, primjenom *t-testa* za nezavisne uzorke, razvidno je da nema statistički značajne razlike procjene važnosti pojedinih aspekata tradicijske igre između roditelja i odgajatelja (Tablica 2.). Visoku procjenu značajnosti pojedinih aspekata tradicijske igre moguće je objasniti tendencijom davanja poželjnih odgovora ili stvarnim uvjerenjem ispitanika. Nalazi koreliraju s relevantnim istraživanjima o važnosti tradicijske igre (Spajić Vrkaš, 1996; Korbar-Moler i sur., 2011; Klemenović, 2013; Kovačević i Opić, 2014; Trajković i sur., 2018).

Tablica 2. Razlika procjene važnosti pojedinih aspekata tradicijske igre

aspekti značajnosti tradicijske igre	poduzorak	M	SD	t	p
očuvanje tradicije	roditelji	4,51	0,71	0,871	,386
	odgajatelji	4,39	0,75		
očuvanje izvorne igre	roditelji	4,55	0,63	0,151	,881
	odgajatelji	4,54	0,57		
promicanje tradicijskih vrijednosti	roditelji	4,64	0,54	1,448	,150
	odgajatelji	4,50	0,54		
spontano učenje društvenih normi	roditelji	4,40	0,61	-0,428	,669
	odgajatelji	4,45	0,51		
korištenje prirodnih materijala	roditelji	4,63	0,54	1,026	,307
	odgajatelji	4,52	0,63		
univerzalnost	roditelji	4,22	0,69	-1,219	,225
	odgajatelji	4,38	0,67		
prepoznatljivost	roditelji	4,27	0,73	-0,846	,399
	odgajatelji	4,38	0,65		
poticanje cjelovitog dječjeg razvoja	roditelji	4,79	0,48	1,227	,222
	odgajatelji	4,66	0,69		
očuvanje materinskog jezika	roditelji	4,57	0,72	0,915	,362
	odgajatelji	4,45	0,74		
razumijevanje materinskog jezika	roditelji	4,48	0,76	0,236	,814
	odgajatelji	4,45	0,68		

Mogućnost dopune iskaza iskoristila su dva ispitanika. Oni vrijednosti tradicijskih igara prepoznaju kao *kvalitetno provođenje slobodnog vremena, odmak od TV-a i mobitela, mogućnost boravka u prirodi, interakciji s vršnjacima te poticanje mašte*.

Kao moguća ograničenja, vidljive i latentne čimbenike, primjene tradicijske igre u suvremenom društvu ispitanici procjenjuju *napredak tehnologije i masovnih medija* (M=4,25; SD=0,86) te *konzumerizam* (M=4,13; SD=0,87). Ovo mišljenje u suglasju je sa stavovima o pedagoškim implikacijama konzumerizma (Miliša i Spasenovski, 2017).

Statistički značajna razlika procjene ($p \leq ,01$) prema poduzorcima uočena je za procjenu *opasnost igre na otvorenom bez nadzora odraslih*. Odgajatelji, više nego roditelji, procjenju da je to značajniji ograničavajući čimbenik. Za ostale čestice procjene nije uočena statistički značajna razlika (Tablica 3.).

Tablica 3. Razlika procjene ograničenja primjene tradicijskih igara u suvremenom društvu

ograničenja primjene tradicijske igre	poduzorak	M	SD	t	p
opasnost igre na otvorenom	roditelji	3,03	1,08	-2,726	,007
	odgajatelji	3,57	1,11		
zaokupljenost virtualnim svijetom	roditelji	4,19	0,94	-0,738	,462
	odgajatelji	4,31	0,74		
izostanak međugeneracijske komunikacije	roditelji	3,87	0,79	-0,173	,863
	odgajatelji	3,89	0,95		
promjene društvenih vrijednosti	roditelji	3,78	0,87	-1,494	,138
	odgajatelji	4,02	0,92		
prenatranost dječjeg rasporeda dodatnim aktivnostima	roditelji	3,99	0,91	0,017	,986
	odgajatelji	3,98	0,94		
konzumerizam	roditelji	4,12	0,77	-0,149	,882
	odgajatelji	4,14	0,98		
nepovjerenje u dječje sposobnosti	roditelji	3,39	1,11	0,502	,616
	odgajatelji	3,29	1,15		
migracije koje doprinose gubljenju identiteta	roditelji	3,37	0,85	-0,952	,343
	odgajatelji	3,54	1,04		

Uz pretpostavku opravdanosti implementacije tradicijske igre u institucionalnom kontekstu RPOO, ispitanici su zamoljeni procijeniti doprinos tradicijske igre kvaliteti odgojno-obrazovnog procesa. Kao najznačajnija dobrobit za dijete ističe se mogućnosti više *igre na otvorenom* ($M=4,62$; $SD=0,58$), *igra prirodninama* ($M=4,55$; $SD=0,53$) i *razvoj dječje autonomije* ($M=4,43$; $SD=0,53$).

Važnost korištenja prirodnina u igri djece prepoznaju svi sudionici istraživanja. Statistički značajna razlika procjene ($p \leq ,02$) među poduzorcima uočena je za procjenu doprinosa tradicijske igre kurikulumu dječjeg vrtića. Odgajatelji, značajnije nego roditelji, vrednuju doprinos primjene tradicijske igre (Tablica 4.). Ipak, nijedan ispitanik nije izrazio neslaganje s tvrdnjom da bi uvrštavanje tradicijskih igara u kurikulum doprinijelo kvaliteti odgojno-obrazovnog procesa. Jedan od ispitanika kao promjenu koja bi doprinijela kvaliteti odgojno-obrazovnog procesa, a koja je ujedno usko vezana uz njegovanje tradicije, naveo je *mogućnost posjeta selima što bi doprinijelo razumijevanju života na selu te oživljavanje sela posjetom djece*.

Tablica 4. Mogući doprinosi primjene tradicijske igre razvoju kvalitete odgojno-obrazovnog procesa u institucionalnom kontekstu

	poduzorak	M	SD	t	p
uvršavanje tradicijske igre u kurikulum	roditelji	4,25	0,56	-2,357	,02
	odgajatelji	4,48	0,51		
uključivanje roditelja kao demonstratora igara iz svog djetinjstva	roditelji	4,33	0,59	0,511	,612
	odgajatelji	4,27	0,73		
uključivanje baka i djedova kao demonstratora igara iz svog djetinjstva	roditelji	4,21	0,64	0,942	,348
	odgajatelji	4,09	0,76		
više igre na otvorenom	roditelji	4,55	0,66	-1,378	,171
	odgajatelji	4,70	0,46		
omogućavanje tzv. rizične igre	roditelji	4,10	0,82	-0,484	,629
	odgajatelji	4,18	0,87		
korištenje prirodnina	roditelji	4,55	0,53	-0,014	,989
	odgajatelji	4,55	0,54		
poticanje dječje autonomije	roditelji	4,42	0,53	-0,379	,706
	odgajatelji	4,45	0,54		

Iako je stavove najteže istražiti, sudionici su zamoljeni procijeniti značajnost koju pridaju pojedinim iskazima o igri. Procjena (djelomično) odražava stavove ispitanika (Tablica 5.). Roditelji i odgajatelji ne slažu se s tvrdnjama da su *tradicijske igre djeci nezanimljive*, da *didaktičke igre više doprinose dječjem razvoju nego spontana igra*, da *natjecateljske igre nisu prihvatljive jer potiču suparništvo među djecom* i da *miješanje kultura vodi gubljenju tradicijske igre*.

Statistički značajna razlika procjene ($t=-1,912$; $p\leq ,05$) uočena je za tvrdnju *Natjecateljske igre su opravdane jer pripremaju djecu za život*. Zanimljivo je da odgajatelji značajnije nego roditelji vrednuju važnost natjecanja kao *pripreme za život*. Za ostale tvrdnje nije utvrđena statistički značajna razlika procjene. Zanimljivo je da su ispitanici suglasni s tvrdnjom da su tradicijske igre značajne za poštivanje tradicijskog identiteta što je u suglasju s pojedinim recentnim istraživanjima (Kovačević i Opić, 2014). Istodobno, nalazi ovog istraživanja u suglasnosti su s pojedinim programima usmjerenim na interkulturalni odgoj, primjerice s *Programom odgoja za prihvaćanje i poštivanje različitosti osobnih kultura i tradicija djece predškolske dobi* (Korbar-Moler i sur., 2011). Opravdan je stav da tradicijska igra omogućava djeci upoznavanje i razumijevanje kulture zajednice što može doprinijeti izgrađivanju kulturnog identiteta, etičnosti, tolerancije, solidarnosti te prihvaćanja i poštivanja drugih i njihovih različitosti.

Tablica 5. Stavovi odgajatelja i roditelja o (tradicijskoj) igri te zahtjevima i pojavama suvremenog doba (suglasnost s tvrdnjama)

tvrdnje	poduzorak	M	SD	t	p
Svako vrijeme nosi svoje, pa je tako i s dječjom igrom.	roditelji	3,43	0,92	0,129	,897
	odgajatelji	3,41	0,97		
Vraćanje u prošlost dječje igre neće doprinijeti dječjem razvoju.	roditelji	2,24	0,98	1,748	,083
	odgajatelji	1,96	0,74		
Suvremeno doba zahtijeva nove kompetencije.	roditelji	3,49	0,86	-1,757	,081
	odgajatelji	3,75	0,74		
Tradicijske igre su djeci nezanimljive.	roditelji	2,02	0,87	-0,548	,585
	odgajatelji	2,11	0,98		
Didaktičke igre više doprinose dječjem razvoju nego dječja spontana igra.	roditelji	2,37	0,87	0,590	,556
	odgajatelji	2,29	0,76		
Tradicijske igre su značajne za poštivanje tradicijskog identiteta.	roditelji	4,04	0,56	-0,583	,561
	odgajatelji	4,11	0,62		
Natjecateljske igre nisu prihvatljive jer potiču suparništvo među djecom.	roditelji	2,31	0,94	1,047	,297
	odgajatelji	2,15	0,81		
Natjecateljske igre su opravdane jer pripremaju djecu za život.	roditelji	3,87	0,79	-1,912	,048
	odgajatelji	4,13	0,69		
Miješanje kultura vodi gubljenju tradicijske igre.	roditelji	2,48	0,93	0,515	,608
	odgajatelji	2,39	0,88		
Interkulturalizam doprinosi učenju novih igara.	roditelji	3,88	0,68	-0,245	,807
	odgajatelji	3,91	0,67		

Primjenom Pearsonovog koeficijenta korelacije utvrđena je statistički značajna blaga pozitivna povezanost ($r = ,22$; $df = 123$, $p \leq ,05$) dobi ispitanika i rezultata procjene značajnosti tradicijske igre. Moguće je pretpostaviti da je značajnost koju ispitanici pridaju tradicijskoj igri povezana sa značajnošću koju je ona imala u njihovim životima. To potvrđuje argumentirani iskaz jednog od ispitanika koji navodi: *Današnja djeca ne znaju koja je sreća nama bila kada bi pronašli vremena za zajedničku igru. Otiđi u školu, pomози materi i čači, ponekad i babi, i onda se do Zdravo Marije malo poigraš. To je nama bilo k'o da nam sad netko da sve pare ovog svita. Ne znaju današnja djeca što su izgubili.*

Za ostale varijable – ograničenja primjene tradicijske igre u suvremenom svijetu i doprinos kvaliteti odgojno-obrazovnog procesa u institucionalnom kontekstu nije utvrđena statistički značajna povezanost procjene s dobi ispitanika.

Statistički značajna ($p \leq ,05$) razlika procjene važnosti tradicijske igre utvrđena je u odnosu na razinu obrazovanja ispitanika (Tablica 6.). Post-hoc analizom, primjenom Bonferroni postupka, utvrđena je statistički značajna razlika procjene između pojedinaca sa srednjim i višim stručnim obrazovanjem u odnosu na podzorač visokoobrazovanih ispitanika ($F = 3,56$; $df = 2$; $p \leq ,05$).

Tablica 6. Razlika procjene prema razini obrazovanja ispitanika

			df	M	F	Sig.
skor značaj tradicijske igre	između podzorač	123,668	2	61,834	3,564	,031
	unutar podzorač	2081,958	120	17,350		
	ukupno	2205,626	122			
skor ograničenja	između podzorač	70,737	2	35,368	1,413	,252
	unutar podzorač	2978,222	119	25,027		
	ukupno	3048,959	121			
skor doprinos	između podzorač	8,594	2	4,297	0,462	,632
	unutar podzorač	1106,914	119	9,302		
	ukupno	1115,508	121			

Zanimljivo je da je, primjenom Pearsonovog koeficijenta korelacije, uočena statistički značajna pozitivna povezanost ($r = ,63$, $p \leq ,00$) procjene značajnosti tradicijske igre i procjene doprinosa tradicijske igre kvaliteti odgojno-obrazovnog procesa u institucionalnom kontekstu. Navedeno je moguće tumačiti pretpostavkom da pojedinci koji imaju afirmativno razmišljanje o tradicijskoj igri, imaju i afirmativno tumačenje mogućnosti implementacije tradicijske igre u odgojno-obrazovni proces. Opravdanost takvog stava sugeriraju i istraživanja o dobiti primjene tradicijske igre u odgojno-obrazovnom procesu (Kovačević i Opić, 2014; Trajković i sur., 2018).

Primjenom jednosmjerne ANOVA-test utvrđena je statistički značajna razlika procjene važnosti tradicijske igre prema podzorcima ($F = 3,33$; $df = 2$; $p \leq ,05$) (Tablica 7.). Post-hoc analizom, primjenom Bonferroni postupka, statistički značajna razlika procjene ($p \leq ,05$) utvrđena je između odgajatelja i očeva u odnosu na majke. Moguće je pretpostaviti razlike u percepciji i načinu dječje igre. Dok očevi preferiraju više fizičke, motoričke igre kao što su različiti sportovi, šakljanje, bacanje u zrak i slično, majke se trude zaokupirati dječju pažnju i uspostaviti

interakciju s njima putem igračaka (Visković i Sumić Flego, 2012; Đekić, 2016). Dok roditelji preferiraju pojedine vrste igara, odgajatelji bi, uz pretpostavku razumijevanja značajnosti igre, trebali poticati sve oblike dječje igre (Visković, Sunko i Mendeš, 2019).

Tablica 7. Razlika procjene pojedinih zavisnih varijabli prema poduzorku

			df	M	F	Sig.
skor značaj tradicijske igre	između poduzoraka	116,159	2	58,081	3,336	,041
	unutar poduzoraka	2089,467	120	17,412		
	ukupno	2205,626	122			
skor ograničenja	između poduzoraka	46,105	2	23,053	0,914	,402
	unutar poduzoraka	3002,854	119	25,234		
	ukupno	3048,959	121			
skor doprinos	unutar poduzoraka	27,272	2	13,636	1,491	,231
	između poduzoraka	1088,236	119	9,145		
	ukupno	1115,508	121			

Pojedina istraživanja u Hrvatskoj ukazuju da je Dalmacija, uz istočnu Hrvatsku, snažnije obilježena tradicionalnim vrijednostima. Ilišin i Gvozdanović (2016) komparirajući podatke iz pet longitudinalnih empirijskih istraživanja (u rasponu od 1986. do 2013. godine), provedenih na reprezentativnom uzorku mladih u Hrvatskoj u dobi od 14. do 30. godine života, ističu da mladi u Dalmaciji (i istočnoj Hrvatskoj) značajnije vrednuju tradicionalizam nego mladi u ostatku Hrvatske. Autori tradicionalizam tumače kao povezanost obitelji, nacije i religije.

Istražena je zato moguća povezanost procjena sudionika istraživanja o pojedinim aspektima tradicijske igre u odnosu na mjesto odrastanja. Primjenom jednosmjerne ANOVA-testa nije utvrđena statistički značajna razlika procjene skora zavisnih varijabli prema mjestu odrastanja sudionika istraživanja (Tablica 8). Tradicijska igra može se tumačiti kao jedna od tradicijskih vrijednosti što onda pojašnjava afirmativnu procjenu tradicijske igre ispitanika koji su odrastali u Dalmaciji.

Statistički značajna razlika ($F=4,372$; $df=2$; $p \leq ,05$) uočena je između procjene o *promjeni društvenih vrijednosti* kao ograničenja primjene tradicijskih igara u

suvremenom svijetu s obzirom na mjesto odrastanja ispitanika kao indikatora iskustva. Post-hoc analizom, primjenom Bonferroni postupka, utvrđena je statistički značajna razlika procjene između pojedinaca koji su djetinjstvo proveli na području Dalmatinske zagore ili negdje drugdje u odnosu na poduzorak ispitanika koji su odrasli na području Makarskog primorja ($F=4,37$; $df=2$; $p=,02$). Ispitanici koji su odrasli na području Makarskog primorja značajnije procjenjuju promjenu društvenih vrijednosti kao jedno od ograničenja primjene tradicijskih igara u suvremenom društvu nego ostali ispitanici. Ovo je moguće podatak koji se djelomično uklapa u ranija istraživanja (Ilišin i Gvozdanović, 2016).

Tablica 8. Razlika procjene pojedinih zavisnih varijabli prema mjestu odrastanja ispitanika

			df	M	F	Sig.
skor značaj tradicijske igre	između poduzoraka	3,568	2	1,784	,097	,907
	unutar poduzoraka	2202,058	120	18,350		
	ukupno	2205,626	122			
skor ograničenja	između poduzoraka	72,799	2	36,400	1,455	,237
	unutar poduzoraka	2976,160	119	25,010		
	ukupno	3048,959	121			
skor doprinos	unutar poduzoraka	2,968	2	1,484	,159	,853
	između poduzoraka	1112,540	119	9,349		
	ukupno	1115,508	121			

Globalne društvene i ekonomske promjene neosporno mijenjaju način života zajednice. Posljedično se mijenja i dječja igra. Procjena sudionika istraživanja o *opasnosti igre na otvorenom bez nadzora odraslih osoba* pozitivno korelira s procjenom *zaokupljenosti djece virtualnim svijetom* ($r=,35$; $p\leq,00$) što potvrđuje početnu pretpostavku. Pozitivna koleracija procjene sukladna je istraživanju Myersa, Gibbonsa, Arnupa, Voldersa i Naughtona (2015) o osnovnim značajkama dječje igre u suvremenom društvu. Suodnos zaokupljenosti virtualnim medijima i procjene opasnosti dječje igre na otvorenom moguće je tumačiti kao ishod urbanizacije i tehnološkog napretka. Urbanizacija je uzrokovala smanjenje otvorenih, zelenih i sigurnih površina za dječju igru. Vlastiti strahovi odraslih te nepovjerenje u dječje

sposobnosti, prema Prottu (2010), čimbenici su koji ograničavaju dječju slobodnu igru na otvorenom bez nadzora odraslih osoba. Posljedično, djeca sve više vremena provode u zatvorenim prostorima, okružena proizvodima moderne tehnologije. To potvrđuje nalaze brojnih istraživanja o dječjoj igri koja je sve više igra pojedinca u zatvorenom prostoru i uz virtualne medije (Visković i sur., 2019). No, ove procjene moguće je tumačiti i interesom mladih za virtualni svijet (Matijević i sur., 2016).

Sudionici istraživanja suglasni su u procjeni pojedinih aspekata tradicijske igre – značajnosti, ograničenja i doprinosa kvaliteti odgojno-obrazovnog procesa. Značajna razlika između poduzoraka uočena je za procjenu opasnost igre na otvorenom, doprinosa tradicijske igre kurikulumu dječjeg vrtića i opravdanosti natjecateljske igre. Pretpostavka da nema statistički značajne razlike mišljenja poduzoraka o aspektima tradicijske igre u institucionalnom kontekstu RPOO djelomično se prihvaća.

U konačnici, obrađeni podaci ovog istraživanja ukazuju na povezanost životne dobi i obrazovanja ispitanika s procjenom značajnosti tradicijske igre. Nije utvrđena povezanost procjene ograničavajućih čimbenika tradicijske igre i njenog doprinosa odgojno-obrazovnom procesu sa životnom dobi i obrazovanjem ispitanika. Mjesto odrastanja ispitanika nije se pokazalo kao značajn prediktor procjene značajnosti i doprinosa tradicijske igre kao ni ograničenja za tradicijsku igru. Generalna hipoteza o povezanosti statusa ispitanika (dobi, obrazovanja i mjesta odrastanja) s procjenom različitih aspekata tradicijske igre (važnosti, ograničenja i doprinosa odgojno-obrazovnom procesu) djelomično se prihvaća.

Moguće je zaključiti da svi ispitanici visoko vrednuju značajnost tradicijske igre u djetinjstvu. Obitelj i odgojno-obrazovna ustanova, kao dvije temeljne zajednice u životu i razvoju djeteta predškolske dobi, trebali bi prepoznati istinsku vrijednost igre, time i tradicijske, za cjelovit razvoj djeteta. Dječju igru, pa tako i tradicijsku igru, opravdano je tumačiti kao dječju aktualnu i dugoročnu dobrobit. Dodatna vrijednost tradicijske igre je prijenos i očuvanje tradicije i tradicijskih vrijednosti koje obilježavaju kulturu u kojoj dijete živi.

ZAKLJUČAK

Dječja igra fenomen je djetinjstva prisutan u svim društvima i vremenskim periodima. Značajna je za cjelovit razvoj djeteta. Iako se igrovno i kontekstualno okruženje mijenja, igra ostaje nezamjenjiv dio odrastanja i značajan obrazovni potencijal. Važnost i nezamjenjivost razvojnog utjecaja dječje igre upućuje na nužnost sustavnog istraživanja. Usmjerenost na ishode (koje igra ima za djecu) kao rezultat niza socijalnih interakcija i osobnost pojedinca ne umanjuje procesnu važnost dječje igre.

Tradicijska igra egzistira kao dio kulturnog identiteta naroda, zajednice i pojedinca. Težnja za očuvanjem kulturne baštine i, moguće i više, identiteta opravdava

nastojanja revitaliziranja tradicijske igre i njenu implementiranost u suvremeni odgojno-obrazovni kurikulum.

Tradicijska igra specifična je primarno po transferu kulturnih obrazaca – vrijednosti, vrijednosnih orijentacija, normi (kao nepisanih društvenih pravila). Moguće je zaključiti da je tradicijska igra sastavnica odgoja za vrijednosti. Tradicijska igra latentno (kao socijalna regulacija) prenosi oblike ponašanja prepoznatljive po načinima distribucije moći i ovlasti, rješavanja problemskih situacija i (samo)regulaciji. U uvjetima izravne grupne komunikacije, pretpostavlja i isključenost odraslih iz dječje igre. Pripisuje joj se rodna podvojenost („ženske“ i „muške“ igre) koja nije bila prisutna u socijalnim situacijama izdvojenim iz izravnog utjecaja odraslih (primjerice u situacijama zajedničkog čuvanja blaga daleko od utjecaja odraslih). Ove dimenzije tradicijske igre prepoznatljive su u svim kulturama u različitim modalitetima.

Objedinjujući afirmativne vrijednosti tradicijske igre upitna je njezina rijetka i sporadična zastupljenost u suvremenom društvu. To je moguće posljedica globalizacije, promjene društvenih vrijednosti (primarno poticanje konzumerizma) i, posljedično, promjene igračaka i igrovnog okruženja. No, moguće je to primarna posljedica izostanka međugeneracijskih, obiteljskih i inih socijalnih interakcija, povezanosti i privrženosti.

Razumijevanje svrhovitosti tradicijske igre opravdava njenu implementaciju u suvremeni odgojno-obrazovni kurikulum i predškolskih i školskih ustanova. Nalazi relevantnih istraživanja ukazuju na doprinos tradicijske igre razvoju prosocijalnih ponašanja – razvoju empatije, suradnje i samoregulacije. Istodobno, kroz razumijevanje nacionalnog kulturnog identiteta, doprinosi razvoju osobnog identiteta i poštovanju općih vrijednosti.

Ovo istraživanje obuhvatilo je odgajatelje i roditelje djece rane i predškolske dobi. Svi oni, nezavisno od dobi, razine obrazovanja i mjesta odrastanja, prepoznaju značajnost dječje igre. Strah od promijenjenih životnih uvjeta (primjerice rizik igre na otvorenom, u prirodi) ne opravdava isključivanje tradicijske igre iz svakodnevice djetinjstva.

Mogućnost uključivanja tradicijske igre u svakodnevicu djece upitnim čini intervencije odraslih i suodnos s modernim tehnologijama. Suvremena pedagogija zagovara uključivanje odraslih u dječju igru što u tradicijskoj igri nije bilo zastupljeno. Prijenos tradicijske igre, u uvjetima ograničenih mogućnosti socijalnih interakcija, uključivanje odraslih čini nužnim. Odrasli su modeli (koji djecu upoznaju s tradicijskom igrom) i poticatelji, a po potrebi i suigrači u tradicijskoj igri. Modificiranje i redefiniranje pravila moguće je prepustiti djeci. Istodobno, opravdano je pretpostaviti da bi veća zaokupljenost aktivnom igrom u prirodi smanjila vrijeme u igri modernim tehnologijama i komunikacijskim medijima.

Uključivanje tradicijske igre u institucionalni odgojno-obrazovni proces moguće je tumačiti kao aktualnu i dugoročnu dobrobit i djece i zajednice. Aktualna

dobrobit prepoznatljiva je u dječjem zadovoljstvu i konstruktivnim socijalnim interakcijama. Dugoročna dobrobit vidljiva je usvajanju temeljnih vrijednosti i prosocijalnim ponašanjima te, moguće i više, u izgrađivanju osobnog i nacionalnog identiteta.

Razumijevanje važnosti i značenja tradicijskih igara put je ka očuvanju jedinstvenog segmenta nematerijalne kulturne baštine. Opravdano je pretpostaviti da bi revitalizacija tradicijske igre doprinijela razumijevanju vlastite kulture, promicanju tradicijskih vrijednosti, spontanom učenju društvenih normi i izvorne dječje igre. Uključivanje starijih osoba, primjerice baka i djedova (kao potencijalno *izvornih igrača*), moguće bi doprinijela razumijavanju i očuvanju materinskog jezika i lokalnog dijalekta. Igre na otvorenom i u prirodi moguće bi dale potreban odmak od konzumerizma i usmjerile dječju pozornost na važnost i bogatstvo prirodnog okruženja.

Za istraživanje kompleksnih i dugoročnih ishoda tradicijske igre za djecu potrebna su sustavna akcijska i longitudinalna istraživanja. Sustavno praćenje djece u tradicijskoj igri moguće bi ukazalo na povezanost tradicijske igre i razvoja djece, na promjene ponašanja u smislu skrbnih i prosocijalnih navika te aktivnosti i načine komunikacije među djecom.

LITERATURA

1. Balci, S., i Ahi, B. (2017). Mind the gap! Differences between parents' childhood games and their children's game preferences. *Contemporary issues in early childhood*, 18(4), 434-442. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1463949117742788>
2. Bastjančić, I., Lorger, M., i Topčić, P. (2011). Motoričke igre djece predškolske dobi. U: V. Findak (ur.), *Dijagnostika u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije*. Zbornik radova 20. Ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske (str. 406-411). Hrvatski kineziološki savez.
3. Blanuša Trošelj, D., i Srića S. (2014). TV-sadržaji i slobodna igra djece u vrtiću. *Hrvatski, časopis za odgoj i obrazovanje*, 16(1), 25-41.
4. Bilić, V. (2010). Povezanosti medijskog nasilja s agresivnim ponašanjem prema vršnjacima. *Odgojne znanosti*, 12(2 (20)), 263-281.
5. Biškupić Bašić, I. (2013). Tradicijske dječje igračke iz hrvatske baštine. *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 19(71), 23-25.
6. Cifrić, I. (2007). Raznolikost kultura kao vrijednost. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociološkijska istraživanja okoline*, 16(2-3), 185-214.
7. de Campos, A. C., Rocha, N. A., Cicuto F., i Savelsbergh, G. (2010). Development of reaching and grasping skills in infants with Down syndrome. *Research in developmental disabilities*, 31(1), 70-80. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ridd.2009.07.015>
8. Duran, M. (2001). *Dijete i igra*. Naklada Slap.
9. Đekić, R. (2016). *Uloga očeva u razvoju i odgoju djeteta* [Završni rad, Sveučilište Juraj Dobrila]. DABAR – digitalni akademski arhivi i repozitoriji.
10. Estes, C. P. (2019). Žene koje trče s vukovima. Vorto Palabra.

11. Fisher K. R., Hirsh-Pasek K., Newcombe N., i Golinkoff R.M. (2013). Taking Shape: Supporting Preschoolers' Acquisition of Geometric Knowledge Through Guided Play. *Child development*, 84(6), 1872-1878. <https://doi.org/10.1111/cdev.12091>
12. *Hrvatska enciklopedija* [on-line]. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=61966>
13. Ilišin, V., i Gvozdanović, A. (2016). Struktura i dinamika vrijednosti mladih u Hrvatskoj. U: Sekulić, D. (ur.), *Vrijednosti u hrvatskom društvu* (str. 169-197). Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo.
14. Jagić, S., i Vučetić, M. (2012). Globalizacijski procesi i kultura. *Acta Iadertina*, 9(1), 15-24.
15. Jurčević-Lozančić, A. (2016). *Socijalne kompetencije u ranome djetinjstvu*. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
16. Klarin, M. (2017). *Psihologija dječje igre*. Sveučilište u Zadru.
17. Klemenović, J. (2013). Čime se i kako igraju današnja djeca? *Hrvatski: časopis za odgoj i obrazovanje*, 16(1), 181-200.
18. Korbar-Moler, K., Šagadin, T., i Karabatić, Z. (2011). Poštivanje osobnih kultura i tradicija djece i obitelji. *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 17(65), 24-26.
19. Kovačević, T., i Opić, S. (2014). Doprinos tradicionalnih igara kvaliteti odnosa učenika i učestalosti socijalizacije učenika u osnovnom obrazovanju. *Hrvatski: časopis za odgoj i obrazovanje*, 16(1), 95-112.
20. Kozjić, M. (1980). Dječje igre u okolici Zagreba. *Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, 10(3), 51-62.
21. Kunac, A. (2007). *Stare igre u Makarskoj i Primorju*. Gradski muzej Makarska.
22. Labaš, D., i Marinčić P. (2016). Mediji kao sredstvo zabave u očima djece. *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, 12(15), 1-32.
23. Lindon, J. (2001). *Understanding Children's Play*. Nelson Thornes.
24. Mahmutović, A. (2013). Značaj igre u socijalizaciji djece predškolskog uzrasta. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 8(18), 21-33.
25. Matijević, M., Bilić, V. i Opić, S. (2016). *Pedagogija za učenike i nastavnike*. Školska knjiga.
26. Margetić, M. (2009). Dječje igre na otvorenom i blagdansko darivanje djece u Istri. *Etnološka istraživanja*, 14, 133-144.
27. Mårtensson, F. (2010). Igra na otvorenome u središtu zdravstvene kampanje. *Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa*, 2(4), 11-12.
28. Matasović, R., Anić, V., Goldstein, I., Brozović Rončević, D., Goldstein, S., i Jojić, Lj. (2003). *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Novi liber.
29. Matoković, D. (2003). Dječji svijet. *Etnološka istraživanja*, 9, 53-64.
30. Miliša, Z., i Spasenovski, N. (2017). Konzumerizam i pedagoške implikacije. *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 21(2), 69-93.
31. Milošević, T. M. (2018). Dečja igra: prilika za razvoj socio-emocionalnih vještina. *Zbornik Odseka za pedagogiju, Filozofski fakultet u Novom Sadu*, 27, 173-195. <https://doi.org/10.19090/zop.2018.27.173-195>

32. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. (2014). *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*.
33. Myers, J., Gibbons, K., Arnup, S. J., Volders, E. H., i Naughton G. (2015). Early childhood nutrition, active outdoorplay and sources of information for families living in highly socially disadvantaged locations. *Journal of paediatrics and child health*, 51(3), 287-293. <https://doi.org/10.1111/jpc.12713>
34. Pavlušec, M. (2017). *Tradicijske igre Hrvatskog zagorja*. [Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu]. DABAR – digitalni akademski arhivi i repozitoriji.
35. Pihač, M. (2011). Igra i kretanje djece na otvorenom – mogućnosti i rizici. *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 17(64), 34-35.
36. Prott, R. (2010). Pedagogija: umjetnost nošenja s rizikom, a ne njegovog izbjegavanja. *Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa*, 2(4), 18-19.
37. Pulkkinen, A. (2008). *Razvoj djece kroz igru*. Mozaik knjiga.
38. Rajić, V., i Petrović-Sočo, B. (2015). Dječji doživljaj igre u predškolskoj i ranoj školskoj dobi. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 64(4), 603-620.
39. Schepers, W., i Liempd van I. (2010). Avantura u prirodi. *Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa*, 2(4), 2-3.
40. Spajić Vrkaš, V. (1996). *Odrastanje u tradicijskoj kulturi Hrvata: Tučepi*. Naklada MD.
41. Tomljanović, J. (2012). Djeca rane dobi u igri na otvorenom. *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18(68), 12-15.
42. Trajkovik, V., Malinovski, T., Vasileva-Stojanovska, T., i Vasileva, M. (2018). Traditional games in elementary school: Relationships of student's personality traits, motivation and experience with learning outcomes. *PLoS ONE*, 13(8). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0202172>
43. Trawick-Smith, J. (2018). *The Physical Play and Motor Development of Young Children: A Review of Literature and Implications for Practice*. Center for Early Childhood Education Eastern Connecticut State University. http://www.easternct.edu/cece/files/2014/06/BenefitsOfPlay_LitReview.pdf
44. Vasileva, M., Malinovski, T., Vasileva-Stojanovska, T., i Trajkovik, V. (2018). Students' Experience during the Integration of Traditional Games into the Elementary School Program. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 20(1), 133-172.
45. Visković, I. (2020). Tradicijska igra i institucionalni rani i predškolski odgoj i obrazovanje. U: A. Višnjčić-Jevtić, B. Filipan-Žignić, G. Lapat, K. Mikulan (ur.), *Jezik, književnost i obrazovanje – suvremeni koncepti: Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa 4. Međimurski filološki i pedagoški dani* (str. 346–355). Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. <https://webshop.ufzg.hr/wp-content/uploads/2020/06/Zbornik-radova-4.-Me%C4%91imurskih-filolo%C5%A1kih-i-pedago%C5%A1kih-dana.pdf>
46. Visković, I. (2016). Odgojno-obrazovni aspekti igre djece i roditelja u obitelji. U: H. Ivon, B. Mendeš (ur.), *Dijete, igra, stvaralaštvo: Zbornik radova znanstvene*

- konferencije s međunarodnom suradnjom (str. 203-211). Filozofski fakultet Split, Savez društva Naša djeca.
47. Visković, I., i Višnjić Jevtić, A. (2017). Izloženost djece rane i predškolske dobi medijima (mišljenje odgajatelja). U: B. Mendeš, T. Vidović Schreiber (ur.), *Dijete, knjiga i novi mediji: Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa s međunarodnom suradnjom* (str. 31-44). Filozofski fakultet, Savez društva Naša djeca.
  48. Visković, I., i Sumić Flego, M. (2012). Samoprocjena očeva o osobnoj ulozi u odgoju djece. U: M. Ljubetić, B., Mendeš (ur.), *Prema kulturi (samo)vrednovanja ustanove ranog i predškolskog odgoja – izazov za promjene (prilozi pedagogiji ranog i predškolskog odgoja)* (str. 156-166). Nomen nostrum Mudnić d. o. o.
  49. Veitch, J., Salmon, J., i Ball, K. (2010). Individual, social and physical environmental correlates of children's active free-play: a cross-sectional study. *International journal of behavioral nutrition and physical activity volume, 7(11)*. <https://doi.org/10.1186/1479-5868-7-11>
  50. Wu, W. H., Hsiao, H. C., Wu, P. L., Lin, C. H, i Huang, S. H. (2012). Exploring the learning theory bases of GBL. *Journal of Computer Assisted Learning, 28(3)*, 265–279. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2729.2011.00437.x>